

Nr 40.

Utlåtande med anledning av väckt motion angående ställande av statens skogsinnehav på Gotland till lantbruksnämndens disposition för komplettering av jordbruk.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 373, av herr *Franzén* har yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning rörande möjligheterna att ställa statens skogsinnehav på Gotland till lantbruksnämndens disposition för komplettering av jordbruk, där behov därav förefinns.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionen, får utskottet hänvisa till denna.

Över motionen har yttranden inhämtats från domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen och 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning.

Domänstyrelsen, som inhämtat särskilda yttranden från överjägmästaren i östra distriktet och förre förvaltaren av Gotlands extra revir, nuvarande överjägmästaren i södra distriktet, har i sitt den 12 mars 1954 dagtecknade yttrande instämt i vad de båda överjägmästarna anförts samt därutöver framhållit i huvudsak följande.

Det av motionären föreslagna förfaringssättet står icke i överensstämmelse med de principer, som av riksdagen godkänts i 1947 års jordbruksreform. Enligt dessa principer skall behovet av förstärkning av jordbruk med skog i varje särskilt fall föregås av utredning. 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning har, enligt vad styrelsen har sig bekant, verkställt en landsomfattande inventering — innefattande även Gotland — avseende förefintliga behov och möjligheter att tillgodose förstärkning av ofullständiga jordbruk. Resultatet av densamma synes böra avvaktas, innan vidare åtgärder vidtages. Denna utredning torde dock icke komma att taga ståndpunkt till de enskilda fallen. Styrelsen finner därför, att dessa problem måste lösas från fall till fall. Frågor om komplettering av enskilda ofullständiga jordbruk uppkommer också emellanåt, stundom på initiativ av enskilda markägare och stundom på initiativ av viss lantbruksnämnd. Dessa frågor löses var för sig av styrelsen i samråd med lantbruks- och lantmåterimyndigheterna. Sålunda föreligger för närvarande ett förslag att för rationaliseringsändamål överlåta den å Gotland befintliga kronoparken *Elingshems myr*.

Överjägmästaren i södra distriktet har anförts bland annat följande.

Motionären synes avse, att hela statens skogsinnehav på Gotland skall användas för komplettering av jordbruk. Av i motionen angiven areal att döma inkluderas dock icke *Gotska Sandön*.

Kronans skogar på Gotland är i stort sett grupperade till tre olika om-

råden, nämligen dels till norra delen av ön, dels till trakten av Visby och Roma och dels slutligen till det stora skogskomplexet vid Lojsta. Dessutom har domänverket några smärre skiften på östra sidan av Gotland. Skogarna i norra delen av ön består i huvudsak av senvuxen tall på mycket grunda marker, vari hällen mångenstädes går i dagen. Dessutom finns inom detta område en större försumpning, Elingshems myr. Domänverket har på de bättre markerna på kronoparkerna i norr efter verkställd kalavverkning utfört mycket omfattande tallplanteringar. De enskilda skogar, som angränsar dessa kronoparker, användes huvudsakligen till fårbeten. Upprepade framställningar har under senare år jämväl gjorts av de enskilda jordägarna i dessa trakter att få arrendera kronoparkerna för att användas till liknande ändamål. Den andra gruppen domänverksskogar på Gotland är belägen dels omkring Visby, dels vid Roma. Dessa marker är av mycket skiftande natur och godhetsklass. De omfattar såväl lågproduktiva som högproduktiva marker. Mycket omfattande skogsodlingsförsök har å dessa kronoparker redan utlagts av domänverket och nya sådana planeras av statens skogsforskningsinstitut.

Romakomplexet har i sin helhet planterats med ek och alm och torde numera vara det största sammanhängande kulturbeståndet av dessa trädslag, som finns på Gotland. Det tredje större skogsområdet domänverket innehar på Gotland benämnes Lojstahed och omfattar icke mindre än cirka 2 500 har. Motionärens uppgift att kronans skogsmark på Gotland endast utgöres av små enheter är alltså ej fullt riktig. De lösa jordlagren inom nyssnämnda område utgöres av morän omväxlande med sand och strandgrus av senglacialt ursprung. Hällmarker med djupare eller tunnare lager av vittringsgrus samt sandmarker i form av mindre agmyrar, tuvkärr och vätar finns här och där. Barrskogar dominerar nästan helt, och tallen är rikligare företrädd än granen. Även på dessa marker har omfattande skogsplanteringar utförts, vilka med hänsyn till kaninförekomsten ställer sig mycket dyra.

Kronoparken angränsande bondehemman äger i allmänhet egna skogar. Av nedan angivna skäl anses att statens skogsinnehav på Gotland icke bör ställas till lantbruksnämndens disposition för komplettering av jordbruket inom sagda län.

1. Under senare år har genom ökade arbeten på kronoskogarna på Gotland särskilt genom betydande skogsodlingar, röjningar etc. kunnat anställas en fast skogsarbetarstam, vilken är garanterad arbete året runt. Dessa arbetare, i allmänhet småbrukare från orten, har särskilt genom det stora intresse de visat för skogsarbete uppnått en betydande yrkesskicklighet. Vid sin anställning i domänverket har dessa arbetare blivit upplysta om att de efter vissa års anställning i verket och vid uppnådd fastställd åldersgräns kan påräkna pension. Det vore i högsta grad orätt och staten ovärdigt att fråntaga dessa sällsynt dugande skogsarbetare såväl nuvarande arbetsförtjänst som möjligheten till pension, och detta enbart för att med domänverkets skogar komplettera vissa jordbruk, som genom en långt driven rationalisering i förening med kreaturslösa jordbruk nu ej längre kan sysselsätta sina gamla arbetare.

2. Skogsarbetena på Gotland omfattar nu och kommer i ännu högre grad framdeles vid restaurering av de gamla överåriga skogarna att bestå i skogsodling. Den lämpligaste årstiden för utförande av dessa arbeten har efter omfattande undersökningar på domänverkets marker visat sig vara hösten — för barrträd i allmänhet under tiden september—november. Planterings-tiden på Gotland avviker alltså från den i övriga delar av landet normala,

vilket har sin grund i den mycket ringa vår- men rikligare höstnederbörden i denna trakt av landet samt de vanligt varma höstarna på denna ö. Genom domänverkets fasta skogsarbetare kan planteringarna utföras under lämplig tidpunkt. På enskilda skogar däremot sammanfaller denna tidpunkt tyvärr med den för lantbruket mest bråda tiden. Nackdelarna härav har också påpekats av skogsvårdsstyrelsens tjänstemän.

3. Den fasta jordbruksarbetaren är icke någon lämplig tillfällig skogsarbetare. Arbetenas kvalitet blir i hög grad lidande. Särskilt gäller detta virkesvärden. Gotland är i detta fallet icke något föredöme, snarare tvärtom.

4. Under senare år har på domänverkets marker på Gotland utlagts mycket omfattande skogsodlingsförsök för att utröna bl. a. lämpligaste planteringstider, kulturmetoder, förband, trädslagsval och sortering av planter, proveniens m. m. Dessa försök bör få fullföljas för att eventuellt kunna lämna svar på många aktuella spörsmål inom Gotlands skogsbruk till nytta för såväl statens som det enskilda skogsbruket på ön.

5. Inom bl. a. de enskilda skogarna på Gotland finns betydande arealer igenvuxna lövängar på i allmänhet mycket högproduktiv mark. Områdena i fråga ligger f. n. utan någon som helst produktion. Dessa marker borde i första hand sättas i skogsbärande skick. Då kan arbetstillfällena beredas de nu arbetslösa på jordbruket under tider jordbruket ej kan absorbera den övertaliga arbetskraften.

6. Inom kronans skogsinnehav finns relativt stora områden avsatta till naturreservat t. ex. Allekvia löväng, Laurs holmar, Torsburgen m. fl. Lämpligheten av att anförtro skötseln av dessa marker till enskilda ifrågasättes därför.

Slutligen kan icke uraklåtats att motionärens uppgifter tillrättaläggas i ett par detaljer. Bondeskogarna på Gotland omfattar 88 procent av länets produktiva skogsmark och avviker alltså icke från det normala för bondeskogarna i södra Sverige. Förvaltningen av domänverkets skogar på Gotland är ingalunda särskilt dyrbar, som motionären framhåller. Tvärtom upplyser Sveriges officiella statistik, att kostnaderna är per ha produktiv skogsmark räknat de lägsta inom de fyra södra överjägmästartrikten.

Överjägmästaren i östra distriktet, som till alla delar instämmer i vad överjägmästaren i södra distriktet anfört i det föregående, har för sin del framhållit följande.

Som överjägmästaren i södra distriktet uttalat ligger 88 procent av skogen på Gotland i bondehand. Några särskilda åtgärder utöver vad som i övriga delar av Sverige med motsvarande fördelning av skogsinnehavet ansetts erforderligt för att tillgodose jordbruksfastigheters behov av skogsmark, synes därför icke behöva tillgripas. Det förutsattes att de rena slättjordbruket lika litet på Gotland som i slättbygder på fastlandet skall förses med skogsskiften.

Ett överflyttande av de skogar, som i motionen avses, från statens ägo till enskild ägo skulle icke komma att öka arbetstillfällena i Gotlands skogar. Det finns dessutom grundad anledning förmoda att, med hänsyn bl. a. till den omfattande betning som alltjämt bedrivs i bondeskogarna på Gotland, en sådan överflyttning skulle komma att medföra en nedgång i den totala skogsproduktionen.

I motsats till vad motionären synes förmoda ligger en väsentlig del av statens skogar på Gotland samlade i så stora komplex, att deras uppdelning på sådana närliggande jordbruk, som är i behov av förstärkning, icke lämpligen kan ske.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande, dagtecknat den 26 februari 1954, anfört i huvudsak följande.

Som stöd för sin hemställan har motionären anfört bland annat, att olägenheterna av att skogstillgångar i tillräcklig omfattning icke fanns som komplement till jordbruket vore särskilt framträdande inom vissa delar av Gotland. Jordbruket där hade stora svårigheter att erhålla arbetskraft under sommarhalvåret, särskilt för säsongarbete men även eljest, varemot under vinterhalvåret icke ens den numerärt obetydliga fasta arbetskraften kunde sysselsättas. Även innehavare av ofullständiga jordbruk hade svårigheter med sysselsättning och utkomst under vintern.

Kronans skogar i Gotlands län på själva huvudön är lokaliserade huvudsakligen till tre områden, nämligen ett område kring Lojstahed ungefär mitt på ön, där större delen av skogarna är belägen, ett område kring Visby och ett vid Elingshem och Häffings i norra delen av ön. Därjämte finns kronoskogar på Gotska Sandön, men dessa torde väl knappast, åtminstone icke i första hand, avses i förevarande sammanhang. Länet omfattar ett revir med två bevakningstrakter. Från revirförvaltaren har inhämtats, att för skogarnas skötsel är fast anställda endast 8 à 9 arbetare. I övrigt anlitas under vintersäsongen jordägare i trakten för huggningar och körningar. I vissa fall kommer även lantarbetare i fråga. Det vill med hänsyn till det anförda synas som om betydelsen för jordbruksbefolkningen ur sysselsättningssynpunkt av den ifrågasatta överföringen skulle bli ganska ringa.

Ur principiella synpunkter framhåller styrelsen vidare, att den princip, på vilken motionen bygger, nämligen att i första hand det allmännas skogar skulle ställas till förfogande då det gäller förstärkning av ofullständiga jordbruk, var föremål för överväganden i riksdagen senast år 1950. I två nämnda är väckta likalydande motioner, I: 329 och II: 398, hemställdes nämligen om en skyndsam och allsidig utredning av hur och på vad sätt de ofullständiga jordbruk, som saknade nödig skogsmark, skulle kunna — där förhållandena så medgav — förstärkas genom att tillföras skog från det allmännas och juridiska personers skogsinnehav.

I sitt utlåtande, nr 55, erinrade jordbruksutskottet om att frågan till följd av motionsvis framlagda förslag dryftats även vid 1947 års riksdag. Det särskilda utskott, till vilket sistnämnda förslag hänvisats, anförde emellertid att utskottet, i motsats till den i motionerna uttalade meningen, icke fann det möjligt att uppställa någon allmängiltig regel om att vissa ägar-kategorier i första hand skulle avstå mark för ifrågavarande ändamål. Det avgörande måste enligt utskottets åsikt vara vad som vid planeringen av rationaliseringsåtgärden befunnits vara den lämpligaste lösningen, och man borde sedan söka genomföra denna lösning utan avseende å vem som ägde marken. Riksdagen hade intet att erinra häremot. Genom vad sålunda förekommit hade riksdagen enligt jordbruksutskottets uppfattning intagit den ståndpunkten, att det allmännas skogar i förevarande avseende ej skulle vara sämre ställda än de enskilda skogarna. Något vägande skäl att ändra denna inställning hade motionärerna enligt jordbruksutskottets uppfattning icke förebragt. Utskottet hemställde följaktligen att 1950 års motioner icke måtte föranleda någon åtgärd, och detta blev också riksdagens beslut.

Vidare framhåller styrelsen att, som motionären erinrat, hela frågan om möjligheterna att komplettera ofullständiga jordbruk med skog f. n. är föremål för överväganden inom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning. Enligt de av jordbruksministern för denna utredning meddelade direktiven skall spörsmålet av utredningen förutsättningslöst prövas i hela dess vidd. Därunder skall även övervägas möjligheten att förenkla förfaran-

det i sådana fall, då skogsmark i allmän ägo anses böra disponeras för rationaliseringsändamål. Det omfattande inventeringsarbete, som utredningen i samarbete med lantbruksorganisationen ifrågasatt för att kunna fullfölja sin sålunda angivna uppgift, avser också skogsmark i allmän ägo. Det synes innebära ett mindre lämpligt föregripande av utredningens arbete om, som motionären föreslagit, en särskild utredning nu skulle igångsättas med sikte på ifrågavarande spörsmål i vad avser Gotland.

Därest i avbidan på jordbruksrationaliseringsutredningens förslag skulle uppkomma fråga om komplettering av visst ofullständigt jordbruk med skog från lämpligt belägen kronopark, synes, som hittills i många fall kunnat ske, spörsmålet kunna lösas efter förhandlingar mellan vederbörande lantbruksnämnd och domänverket.

Under återopande av det anförda hemställer styrelsen, att den nu ifrågavarande motionen I: 373 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

1951 års jordbruksrationaliseringsutredning har i yttrande den 25 februari 1954 anfört bland annat följande.

Utredningen erhöll i direktiv den 1 november 1951 i uppdrag att med utgångspunkt från de allmänna riktlinjerna för 1947 års jordbruksbeslut verkställa en översyn av dels gällande regler för förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog, dels reglerna om statligt ekonomiskt stöd för sådana kompletteringsförvärv dels ock möjligheterna att genom byte av skogsmark främja den yttre rationaliseringen. Det åligger utredningen att utifrån angivna grunder pröva problemet i hela dess vidd.

Såsom av det anförda framgår tar utredningens uppdrag sikte på allmänna regler i angivet syfte. Däremot har utredningen icke att fatta ståndpunkt till skogskomplettering i enskilda fall. Genom utredningens initiativ har i samarbete med lantbruksstyrelsen en landsomfattande inventering under medverkan av lantbruksnämnder, skogsvårdsstyrelser och överlantmätare kommit till stånd, avseende förefintliga skogskompletteringsbehov och olika möjligheter att tillgodose dessa. Denna undersökning omfattar även Gotland, och därvid beaktas jämväl frågan om statens skogsinnehav, dess belägenhet, lämplighet för komplettering av jordbruk o. s. v. — Utredningen kommer vid sin omprövning av problemet i dess helhet också att ägna uppmärksamhet åt de särskilda gotländska förhållanden, som i motionen beröres.

Utskottet. Som motivering för framställningen i förevarande motion har återopats de speciella förhållanden, som råder i vissa delar av Gotland i fråga om komplettering av jordbruk med skog. Dessa förhållanden har enligt motionen skapat betydande sysselsättningssvårigheter under vinterhalvåret för jordbruksarbetare och innehavare av ofullständiga jordbruk samt medverkat till en omfattande utflyttning från vissa jordbrukskommuner på ön.

Med anledning härav vill utskottet i likhet med motionären erinra om att frågan om möjligheterna att komplettera ofullständiga jordbruk med skog för närvarande överväges av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning. I ärendet har vidare upplysts, att utredningen i samarbete med lantbruksstyrelsen samt under medverkan av lantbruksnämnder, skogsvårdsstyrelser och överlantmätare igångsatt en landsomfattande inventering avseende förefintliga behov och möjligheter att tillgodose förstärkning av ofullständiga

jordbruk. Vid denna inventering, som även berör Gotland, ämnar utredningen jämväl beakta frågan om statens skogsinnehav samt dettas belägenhet, lämplighet för komplettering av jordbruk m. m. Utskottet, som särskilt tagit fasta på utredningens uttalande att utredningen vid omprövningen av problemet i dess helhet också kommer att ägna uppmärksamhet åt de av motionären berörda speciella gotländska förhållandena, anser med hänsyn härtill någon åtgärd i motionens syfte nu icke påkallad. Därest i avbidan på utredningens förslag fråga uppkommer om komplettering av visst ofullständigt jordbruk med skog från lämpligt belägen kronopark på Gotland, synes enligt utskottet spørsmålet kunna lösas efter förhandlingar mellan vederbörande lantbruksnämnd och domänverket.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att motionen I: 373 icke må föranleda någon riksdagens
åtgärd.

Stockholm den 9 november 1954.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg, Lage Svedberg*, Näslund*, Jon Jonsson, Eskilsson, Hjalmar Nilsson*, Franzén, Johan Persson och William Ohlsson*; samt

från andra kammaren: herrar Gustafson i Dädesjö, Antby, Ahlsten, Ekdahl*, Agerberg*, Utbult*, Lindström, Arweson, Jönsson i Gälds Köpinge och Adolfsson.

* Ej närvarande vid justeringen.